

quae agere liceret, quae non, incertiores haerent: divina providentia, ut Pius IX. dicit, Ecclesiae suae insignem et sanctum Doctorem, S. Alphonsum de Liguori, providit, qui eximiâ prudentiâ atque doctrinâ in rebus moralibus praecipue instructus novam quasi lucem in tenebras discrepantium opinionum intulit, magnorum illorum virorum scriptis maxime insistens eorumque vestigia premens, qui saeculo decimo sexto et septimo scientiam theologicam illustraverant, ita tamen, ut quidquid solidi in recentioribus scriptis inveniret, studiosus reciperet. Post sanctum illum virum, perversa quidem illius saeculi impiorum philosophorum dictamina, quae mores corrumperant, corroderant fidem, uberes, sed pestiferos fructus tulerunt tum in civilium omnium rerum perturbatione, tum in strage scientiarum, inter quas theologiae disciplinae misere jacebant. Neque solum impietas illa studiis theologicis gravia vulnera infixit, sed etiam istud novarum rerum studium, quod viros ceteroqui probos et doctos a medio saeculo praecedente impulit, ut scholasticam et methodum et doctrinam plane aspernarentur. Hinc novum sibi systema novamque doctrinam etiam in re morali a fundamentis extruendam esse putaverunt: quod pro suo et pro scientiae magno damno tentarunt. Ab ultimis igitur decenniis saeculi decimi octavi et prioribus decimi noni saeculi vix quidquam invenies circa nostram disciplinam conscriptum, quod magnam considerationem mereatur. Utut optimus fuerit conatus, fructus labori non respondebat. — Quare tum tandem in bonum nostrae scientiae S. Alphonsi auctoritas splendescere coepit, quum pace composita et religione quodammodo restaurata, ad solidiora theologiae studia reverti debere penitus sentiretur, idque eo fere tempore, quo S. Sedes eidem viro coelitus honores decrevit.

Et revera a pluribus decenniis, quum etiam moralis theologiae disciplina inciperetur profundius tractari atque a vagis quibusdam honestatis et pietatis sensibus ad solida tutaque principia revocaretur: vix non omnes prae ceteris S. Alphonsum ducem secuti sunt, ita ut non pauci synoptica quadam Sancti illius operum reproductione sese restringerent. Nomina, ut Gury cum suis adnotatoribus, Neyraguet, Gousset, Scavini etc. per se loquuntur. A pluribus igitur decenniis cum studio et cura hujus disciplinae etiam scriptorum numerus, qui solide et accurate eam tractarent, crevit. Atque etiam laudandus plane est ille conatus, quo complures eam ex humiliori quadam tractandi methodo *mere* casuistica ad elegantiorum formam attollere studuerunt, modo ne casuistica rerum tractatio, quae in se summi momenti est, hac ratione damnum patiatur. Laudo hoc loco imprimis Pruner, Müller, Bouquillon: alios ipse catalogus exhibebit. — Praeter eos, qui elucubrationes suas „theologiam moralem“ inscripserunt, complures etiam exstiterunt, qui singularem illam partem, qua curae pastoralis officia docentur, tamquam propriam disciplinam nomine „theologiae pastoralis“ excoluere. Praeclaros hujus studii labores possidemus. In Germania notissima sunt hac in re nomina: Amberger, Benger, Gassner, Probst, Schuech etc.: a quorum ulteriore enumeratione abstineo, tum quia aliquos in sequenti catalogo attuli, tum quia de hac distincta disciplina agere in mentem non induxi.

A.

- ** Abelly, Gallus (1604—1691), Episcopus Segodunensis (Rodez), S. Vincentio a Paulo familiaris, scripsit praeter complura opera ascetica et pastoralia *Medullam theologicam*.
- Aegidius Romanus de Colonna († 1316), O. S. Aug. Praepos. gener., Episc. Bitur. et Card., *Doctor fundatissimus*, discipulus S. Thomae, scripsit inter alia *commentarios in libros sentent.*
- Aertnys, Belga, C. SS. Red., qui recenter edidit libellos *de occasionariis et recidivis, de usu matrim.*, Tornaci 1883; dein *Theolog. moralem juxta doctrinam S. Alph. M. de Liguori etc.*, 2 tom. ibid. 1886 et 1887, opus omnino dilucide et moderate compositum, dignum, quod cum magna laude commemoretur; ed. 2. modo prodiit 1890 Paderbornae.
- Aichner, S., Germanus, Episc. tit. Seb., nunc Ep. Brix., edidit *compendium juris canonici*, opus concinne et solide scriptum, Brix. 1862, ed. 6. 1887.
- B. Albertus Magnus, Germanus (1193—1280), O. P. Arch. Ratisbon., S. Thomae Aq. magister.
- Albizi, Franc., Italus, Cardin. (1623—1684), scripsit *de inconstantia in fide; de inconstantia in judiciis; de jurisdictione Cardinalium in suis titulis*.
- †* Alexander, Nat., Gallus, O. Pr. (1639—1724), ingenii acumine, scientia, eruditione praeclarus, notissimus ex dissertationibus historiae ecclesiasticae; in rebus moralibus rigidior est, ut apparet ex opere „*theologia dogmatica et moralis*“.
- Allègre, G., Gallus, *De impedimentis matrimonii compendium*, brevis et dilucida expositio eorum, quae impedimenta matr. spectant. Parisiis 1885, ed. 4. 1889. — Gravioris etiam momenti est opus recentius „*Le code civile commenté*“, in 4 vol. Par. 1888, ubi singulos articulos juris Gallici sub ratione theologiae et juridica expositos habes.
- Alloza, Joannes, S. J. (1598—1666), Limae in America meridionali. *Flores Summarum seu Alphabetum morale*: quod Leodii et Coloniae saepius prodiit.
- ** S. Alphonsus Maria de Liguori (1696—1787), Eccles. Doctor, Episc. S. Agath. Goth., fundator C. SS. Redemptoris, cujus scripta, imprimis moralia, cum aliorum scriptis laudasse potius deprimere esset. Quamquam praecipuum opus morale est „*theologia moralis*“ seu commentatio medullae P. Busenbaum, quam ad extremam usque aetatem perpolire studuit, tamen etiam *Homo apostolicus* et alia ejus opuscula moralia nullatenus negligenda sunt.
- Alvarez, Didac., S. J., Granatensis († 1608), edidit *Summam casuum conscientiae in articulo mortis occurrentium circa Sacramenta*.
- ** Alvarez, Didac., Hispanus, O. Pr. († 1635), Archiep. Tranensis, insignis propugnator physicae praedeterminationis gratiae, in re morali magnae auctoritatis.
- Amberger, Jos. († 1889), germanice scripsit *theologiam pastorem*, cujus quarta editio 1888 (Ratisbonae) in lucem prodiit, opus multum laudatum et aestimatum.
- ** Amicus, Franc., Italus, S. J. (1651), edidit *Cursum theologiae scholasticae* 9 vol. in fol.

- **Amort, Euseb., Germanus (1692—1775), a S. Alphonso et Bened. XIV.** non parum laudatur: quamquam probabilismum defendit, in singulis quaestionibus non raro S. Alphonso severior est. Praecipua opera sunt: *Theologia eclectica moralis et scholastica; Ethica christiana; Dictionarium casuum conscientiae, a Pontas gallice editum, in linguam latinam translatum.*
- † **Andegavenses collationes; notis a Cardin. Gousset auctae prodierunt Parisiis 1829.**
- **Angelus, Joan., de Clavasio, O. Min. († 1495), auctor Summae Angelicae.**
- **Angles, Jos., Hispanus, O. Min. († circa finem saec. 16.), scripsit Flores theologicarum quaestionum in libros sententiarum.**
- D'Annibale, Jos., Italus, Cardin., Episc. Carysten., scripsit commentationem Reatinam in Bullam „Apostolicae Sedis“ de censuris, quae brevis quidem, sed inter optimas habenda est; et summulam theologiae moralis, Reate, ed. 2. 1881—1883, opus concinne et erudite conscriptum; 3. ed. sub prelo est.**
- † **Antoine, G. Gabr., Gallus, S. J. (1679—1743), in quaestionibus dogmaticis multum aestimatur, in moralibus ex iudicio S. Alphonsi valde rigidus, scripsit Theologiam universam speculativam et dogmaticam, et Theologiam moralem universam.**
- **S. Antoninus, O. Pr. (1389—1459), Archiep. Florent. Ejus doctrinae et prudentiae laus tanta erat, „ut communi elogio Antoninus consiliorum diceretur“ (Brev. Rom.). Praecipuum opus est ejus Summa theologica.**
- Antonius a Spiritu Sancto, Hispanus, O. Carm. († 1677), auctor benignior, scripsit: directorium confessoriorum, direct. regularium, direct. spirituale (mysticum), consulta varia.**
- **Aragon, Petr., Hispanus, O. S. A. († 1595), Salmanticae docuit. Scripsit in II. II. S. Thomae de fide, spe et caritate, de justitia et jure.**
- Arrauso, Franc., Hispanus, O. Pr. († 1664), Episc. Segobiensis, vir apprime doctus et pius, scripsit praeter plura opera theolog. et philosoph. varias et selectas decisiones morales etc.**
- **Arriaga, Rodr. de, Hispanus, S. J. (1592—1667), scripsit disputationes theol. in Summam S. Thomae, atque universam theologiam complevit (8 vol. in fol.) excepto tractatu de justitia et jure.**
- **Aversa, Raph. (1589—1667), Italus, O. cler. reg., cujus quinquies fuit Praepos. generalis. Scripsit plures tractatus de sacramentis, praeter theologiam scholasticam universam.**
- **Azor, Joan., Hispanus, S. J. († 1607), scripsit celebres „Institutiones morales“ (3 vol. in fol.), quae Romae, Brixiae, Venetiis, Lugduni, Parisiis, Coloniae, Ingolstadii etc. iterum atque iterum impressae exstant.**
- *Azpilcueta, Mart. (Doctor Navarrus), SS. PP. maxime carus, Romae diu munus Poenitentiarum egit; scripsit Comment. in jus canonicum, et Manuale confessorior.; obiit annos natus 92 anno 1586.**

B.

- **Babenstuber, Lud., Germanus, O. S. B. (1660—1726). Salisburgi diversas disciplinas docuit. De re morali scripsit Ethicam supernaturalem: scriptor probabilista est.**
- **Baldelli, Nicol., Italus, S. J. (1589—1655). Exstant ab ipso conscriptae et editae Disputat. moral., in quibus tractantur quaestiones de theol.**

- mor. gener., atque virtutes theolog. cum virtute religionis ex parte. Lugduni 1637 et 1644.**
- † ***Ballerini, Petr. et Hier., Itali, fratres (uterq. † 1764), in patrologia imprimis versati, in re morali secundum S. Alphonsum „rigidae sententiae moderati sectatores“. Petrus quaedam scripta contra probabilismum edidit.**
- **Ballerini, Anton., Italus, S. J. (1805—1881), doctus compendii Gury commentator, ultra triginta annos in Collegio Romano theologiam moralem docuit: praeter notas ad compendium Gury complura opuscula moralia scripsit. Posthumum „Opus theologicum morale“ curâ D. Palmieri S. J. editur, cujus tres tomi jam exstantes vastam eruditionem summumque acumen produnt.**
- **Bancel, Ludov., Gallus, O. Pr. († 1685), edidit brevem universae theologiae tam moralis quam scholasticae cursum (t. 7 in 12°); sed a tomo tertio ex ejus scriptis, quum ipse interim mortuus esset, editio absoluta est.**
- **Bañez, Domin., Hispanus, O. Pr. (1527—1604), celeberrime ille defensor physicae praedeterminationis gratiae div., unus ex spiritualibus ducibus S. Theresiae; scripsit commentarios in S. Thomam.**
- **Barbosa, Augustin., Lusitanus (1590—1649), celeberrimus canonista, vir stupendae plane memoriae et eruditionis. Opera ejus varia longum est recensere, quum pro integra bibliotheca juris canonici esse possint.**
- **Bardus, Fr., Italus, S. J. (1583—1661), edidit quaestiones selectas ex universa theol. mor., et disceptationes de conscientia.**
- † ***Baronius, Vincentius, Gallus, O. Pr. (1604—1674), distingui debet a Caes. Baronio Card., historiographo illo celeberrimo; scripsit theologiae moralis summam bipartitam, in qua probabilistas impugnat: in indicem relata est, „donec corrigatur“.**
- Bartholomaeus a S. Fausto, Siculus, O. Cist. (1571—1635); ejus exstat theologia moralis, 3 tom. in fol.**
- **Bassaens, Elig., Gallus, O. Capuc. († circa 1650), scripsit flores totius theologiae practicae.**
- Bauny, Steph., Gallus, S. J. (1564—1649), scripsit summam casuum conscientiae; alia ejus opera tanti non valent, utpote quae a benignioribus opinionibus non sint immunia.**
- **Beati, Gabr., Italus, S. J. (1607—1673), scripsit quaestiones morales selectiores, quae post ejus obitum Aug. Vindelici 1729 editae sunt.**
- Becanus, Mart., Belga, S. J. (1561—1624), celeberrime controversista; moralem theologiam spectant imprimis ex opere „theologia scholastica“ illi tractatus, quibus explicat quaestiones S. Thomae II. et quaestiones de sacramentis.**
- Beja, Lud. de, Lusit., O. S. Aug. († circa 1587), edidit responsiones casuum.**
- Benger, Mich., Germanus, Congr. SS. Red., scriptor optime notus ex libro germanice edito „Pastoraltheologie“ et ejus compendio.**
- **Berteaut, Bart., doctor Parisiensis († circa 1637), scripsit regulam prudentis et pii confessorii.**
- Beusch, Gul., Germanus, S. J. († 1743), docuit Dilingae et Ingolstadii, edidit tractatum canonico-legalem de pactis et contractibus in genere, qui etiam nunc in aestimatione habetur.**
- *Biel, Gabr., Germanus, cleric. reg. († 1495), scripsit commentarios in libros sententiarum.**

- ** Biesmann, Casp., Germanus, S. J. († 1700), scripsit praeter alia opuscula moralia libellum utilissimum „doctrina moralis in brevissimum compendium redacta“.**
- † **Billuart, Car., Belga, O. Pr. (1685—1757), scripsit doctos commentarios in summam S. Thomae, qui diversis temporibus recusi sunt.**
- Binder, Dr. M. Jos., nunc Ep. Sⁱ Hippolyti, germanice conscripsit *Manuale practicum juris eccles. circa matrim.*, nunc anno 1887 Friburgi Brisg. in 3. ed. a Dr. J. Scheicher transformatum, quod exactitudinis et concinnitatis laudem meretur.**
- Binet, Steph., Gallus, S. J. (1569—1639), scriptor multorum librorum ascetism potius quam theologiam moralem spectantium, qui nihilominus ad hanc referuntur; prae aliis maxime divulgata sunt opuscula: *consolatio aegrotorum et consolatio desolatorum*.**
- Binsfeld, P., Germanus, Episcopus Suffrag. Trevirensis († 1598), scripsit inter alia *de confessionibus malefactorum*; praecipue vero commemorandum est *enchiridion theologiae moralis*.**
- ** Bissus, B., Italus, O. S. B. († 1716), scripsit nomine academiae Cassinensis contra rigidum probabiliorismum Thyrsi Gonzalez.**
- ** Blanchis, Paul., Italus, O. Pr. († circa 1630), collegit casus conscientiae sub titulo „disceptationes de difficilioribus materiis“ etc.**
- ** Bonacina, Mart., Italus, Episc. († 1631), opera moralia, 3 tom. in fol.**
- ** Bonaespei, Fr., Belga, O. Carm. († 1677), scripsit commentarios tres in universam theologiam scholasticam.**
- S. Bonaventura, O. Min., Cardin. et Episcopus Alban., Doctor seraphicus (1221—1274), cujus commentarii in magistrum sententiarum praeter alia opuscula moralia et ascetica huc spectant.**
- ** Bordonus, Fr., Italus, O. tert. S. Fr. († 1671); contra sectatores rigidiorum sententiarum defensor probabilismi exstitit: scripsit *propugnaculum opinionis probabilis, controversias morales* etc.**
- ** Bosco, J., Belga, O. S. Fr. (1613—1684), scripsit *theologiam sacramentalem, et theologiam spiritualem scholasticam et moralem*.**
- ** Bossius, J. Aug., Belga, Barnabita, Praep. gener. († 1665), scripsit de effectibus contractus matrim.**
- Bouquillon, Thom., professor Univ. Washing., egregie scripsit *theologiam moralem generalem*, Brugis 1873, ed. 2. longe ampliorem 1890; ex theologia morali speciali *de virtutibus theologicis*, ib. 1875, *de virtute religionis*, ib. 1881.**
- ** Bouvier, J. B., Gallus, Episc. Cenoman. († 1855), scripsit *institutiones theol. in usum seminariorum*.**
- Bucceroni, Januar., S. J., prof. in Rom. Univers. Gregoriana, praeter alia opera edidit in nostra disciplina: *Enchiridion morale, de Const. Ben. VIV. „Sacramentum poenitentiae“, de censuris in genere et in specie, de Const. „Apostolicae Sedis“ secundum omnes decisiones SS. RR. Congr.***
- Burghaber, Ad., Germanus, S. J. (1608—1687). Praeter alia opuscula tum philosophica tum theologica scripsit *centurias selectorum casuum conscientiae tres*, quae late spargebantur.**
- ** Busenbaum, Herm., Germanus, S. J. (1600—1668), notissimus ex „*Medulla theologiae moralis*“, quae inter alios nacta est celeberrimos commentatores, Lacroix et S. Alphonsum. Liber ille innumeras habuit editiones,**

quarum prima erat ex anno 1650; ultima, quam auctor ipse paraverit, videtur fuisse editio quadragesima, quae post ejus mortem 1670 prodit. Attamen secutae sunt etiam innumerae aliae.

C.

- † **Cabassutius, Congr. Orat., Gall. (1604—1655), scripsit *juris canonici theoriam et praxim*.**
- * Cajetanus (Thomas de Vio), Italus, O. Praed., Praep. gen., Card. et Archiepiscopus Panorm. (1469—1534). Opera: *Summula casuum, in Summam S. Thomae* etc.**
- † *** Camargo, Ign. de, Hispanus, S. J. (1650—1722). Opera: *Regula honestatis moralis*.**
- ** Candidus, Vinc., Italus, O. Pr., magister S. Palatii sub Innoc. X. (1573 u. a. 1654), scripsit *illustriores disquisitiones morales*.**
- Capreolus, Joan., O. Pr. († 1415), scripsit *commentarios in libros sententiarum*.**
- Caramuel (de Lobkowitz), Hispan., O. Cisterc. (1606—1682), Episc. Campan. et Vigevan., vir portentosi quidem ingenii, sed non satis limati iudicii, atque in opinionibus moralibus laxiora sectans: de quibusvis fere rebus scripsit, 77 vol. in fol.**
- ** Cardenas, Joan. de, Hispanus, S. J. († 1684). Opus praecipuum est *Crisis theologica*, pluribus in locis prelo commissum.**
- S. Carolus Borromaeus, Card. et Archiep. Mediolanensis (1538—1584), huc laudari meretur propter *instructiones pastorum et monitiones ad clerum*.**
- † **Carrière, Jos., Gallus, Congr. S. Sulp. († 1864). Ejus opera sunt: *Praelectiones theol. majores de jure et justitia, de contractibus, de matrimonio*.**
- ** Castropalao, Ferd., Hispanus, S. J. (1581—1633). Opus morale, tractans universam theologiam moralem in 7 tomis in fol. distinctam, tum Lugduni, tum Venetiis saepius prodit.**
- Chokier, Canon. Leod. (circa 1621), scripsit *de jurisdictione Ordinarii*.**
- † **Collet, Petr., Gallus (1697—1770), continuator Tournely, probabiliorista et, teste S. Alphonso, in severas sententias generatim deflectens, alioqui scriptor doctus et eruditus; praecipua opera sunt: *theologia moralis universa; dictionnaire des cas de conscience; traité des dispenses; traité des indulgences et du jubilé*.**
- ** Comitulus, Paul., Italus, S. J. (1544—1626). Opus „*Consilia seu responsa moralia*“ ansam dedit eum inter adversarios probabilismi collocandi — id quod alii recte fieri negant.**
- † *** Concina, Daniel, Italus (1686—1756), acerrimus probabilismi impugnator et auctor feracissimus.**
- ** Coninck, Aegid., Belga, S. J. (1571—1633), secundum S. Alphonsum auctor classicus, Lessii discipulus et in cathedra theolog. Lovanii successor, scripsit *de sacramentis et censuris, de virtutibus*.**
- † *** Contenson, Vinc., Gallus, O. Pr., in juvenili aetate 33 annorum vita functus est († 1674), rigidarum opinionum assecla; ceteroquin ejus opus „*theologia mentis et cordis*“ non est sine laude.**
- Coriolanus, Italus, Ord. Cap. (circa 1618), edidit librum *de casibus reservatis*.**
- ** Corradus, Pyrrh., Italus, Canonic. (saec. 17.), notus ex opere „*praxis dispensationum Apostolicarum*“, quod in quaest. de matrim. etc. notatu dignum est.**

Costantini, Victor, Italus, scripsit *Institutiones theol. moralis*, 3 tom. in 8°, Prati 1881—1883.

*Covarruvias, Did., Hispanus (1512—1577), Ep. Segobiensis, celeber jurista. Opera omnia pluries recusa 2 tom. in magno fol. constant, consulenda praecipue in materia de justit., de matrimo., et variis quaestionibus canonicis.

Craisson, D., Gallus, edidit *manuale juris canonici* nitide compositum, primo 1863 prelo commissum (Pictavii), dein saepius recusum.

† Cuniliati, Fulg., Italus (1685—1759), O. Pr., scripsit *universae theologiae moralis accuratam complexionem*.

D.

De Herdt, P. J., Belga, scripsit *sacrae liturgiae praxim*, librum, qui pro sacrarum functionum praeceptis cognoscendis multum utilis est; Lovanii 1852 et deinceps saepius editum.

** Delbene, Thom., Italus, cleric. reg. (circa 1649), scripsit *de immunitate ecclesiastica*.

Delrio, Martin., Belga, S. J. (1551—1608), cujus opus „*disquisitiones magicae*“, quamquam etiam inutilia et fabulosa continet, tamen multa utilissima tradit, quibus superstitionis malitia penitus cognoscatur.

Del Vecchio, J. A., Italus, in compendium redegit theologiam Scavini, Mediolani 1880.

Diana, Ant., Italus, O. Theat. (1585—1663), auctor aliquando est benignior: ejus opus „*resolutiones morales*“ in editione altera in ordinem plane alium redactum est, atque in editione priore.

** Dicastillo, J., Hispanus (1585—1653), scripsit *de sacramentis, de juramento, de censuris, de justitia et jure etc.*

Dieckhoff, B., Germanus, professor Monasteriensis (1802—1858), scripsit *compendium ethicae christianae*, Monasterii 1852—1864 (cont. de Scholz).

Dionysius Carthusianus (de Rykel vel Leewis, 1402—1471), dictus *doctor exstaticus*, permulta opera moralia, ascetica et mystica scripsit: praecipua, quae nostram materiam respiciunt, sunt *commentarii in libros sentent.*; *de doctrina et regulis vitae christianae*; *de vita sacerdotali recte instituenda*; *de ordinum ac statuum institutione, prolapsione, reformatione*.

** Duarte, Did., Italus, O. S. Fr. (circa 1700), scripsit brevem expositionem propositionum a S. Sede damnatarum, Romae 1712.

** Duhamel, J. B., Gallus (1624—1706), prof. Parisiensis. Opera: *Theologia speculatrix et practica*.

Durandus de S. Portiano, O. Pr., Mag. S. Pal. et Ep. Meldensis († 1331), vocatus *doctor resolutissimus*, eo quod magna libertate suas sententias, aliquando singulares, aliorum sententiis opposuit; scripsit *commentarios in libros sententiarum et de jurisdictione ecclesiastica*.

E.

† Ehrentreich, Ad., Germanus, S. J. (circa 1700), scripsit plura opuscula, quibus opem ferret doctrinae a Th. Gonzalez propugnatae, non licere sequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori.

** Elbel, Benj., Germanus, O. Min. († circa 1760), inter primarios scriptores theologiae moralis numerandus, scripsit per modum conferentiarum *theologiam decalogalem et sacramentalem*.

†* Elizalde, Mich., Hispanus, S. J. (1616—1678). Lugduni prodiit 1670 ejus opus sub ficto nomine Ant. Celladei „*Recta doctrina morum*“.

Engels, L., Germanus, O. S. B. († 1674), unus ex celebrioribus scriptoribus juris canonici. *Manuale parochorum et collegium universi juris canonici* saepissime recusa sunt.

** Escobar, Ant., Hispanus, S. J. (1589—1669), scripsit, praeter libros exegeticos, *universam theologiam moralem*, et opus, cui titulus „*liber theologiae moralis 24 S. J. doctoribus reseratus*“, quod opus vivente auctore 40 editiones habuit, celebrius etiam factum calumniis, quibus Pascal in suis „*les provinciales etc.*“ hunc librum impetiit.

** Esparza, Mart. de, Hispanus, S. J. (1606—1676). Praecipuum ejus opus est *cursus theologicus in decem libros et duos tomos distributus*, in quo pertractat totam theologiam secundum summam S. Thomae; posterior editio (Lugduni 1685) aucta est duplici tractatu ejusdem auctoris *de usu licito opinionis probabilis*.

F.

†* Fagnani, Prosp., Italus (1587—1678), canonista maxime eruditus et doctus, at valde rigidas sectans sententias: quamquam 44 annos natus lumen oculorum amisit, tamen dictavit *commentaria in libros decretal.*

** Fagundez, Steph., Lusitanus, S. J. (1577—1645), scripsit *tractatus in quinque Ecclesiae praecepta, in decalogi praecepta, de justitia et contractibus*.

Feije, H. J., Belga, professor Lovaniensis, scripsit eruditum opus *de impedimentis et dispensationibus matrim.*, nunc *tertio Lovanii editum*.

** Ferraris, Luc., Italus, O. Min. († circa 1670); ejus opus notissimum „*Prompta bibliotheca juridica, canonica etc.*“ etiam post auctoris obitum saepius recusum est.

** Filliucci, Vinc., Italus, S. J. (1556—1622), sub Paulo V. poenitentiarius R. Pontificis ad S. Petr., scripsit *quaestiones morales*, 2 tom. in fol., et *synopsim universae theologiae moralis*.

S. Franciscus Sales, Ep. Genev. et Doctor Eccl. (1558—1622), qui in pluribus scriptis asceticis utilissima tradidit atque etiam in *monitis ad confessarios* hosee practice instruxit.

** Francolini, Balth., Italus, S. J. (1650—1709); complures libri satis utiles ab eo exstant: *Clericus Romanus contra nimium rigorem munitus etc.*; *de dolore ad sacramentum poenitentiae necessario*; *de disciplina poenitentiae libri tres*.

†* Franzoja, Aug., Italus († 1760), paravit editionem theologiae Lacroix et Zaccariae *cum notis*, in quibus rigidissimum se ostendit.

Frassinetti, Jos., Italus († 1868), scripsit *Compendio della teologia mor. di S. Alphonso*, ed. 3. Genova 1867, quae prioribus praeferri debet, quum auctor in ea illa expunxerit, quae nimis benigna erant; et *manuale pratico p. el parroco novello*.

Fridericus a Jesu, Germanus, O. Carm. (1721—1788), collegit ex operibus Benedicti XIV. et casibus conscientiae sub ejus auspiciis habitis *universam theol. mor. tripartitam*.

Friedhoff, Fr., (1821—1878), professor Monasteriensis, germanice conscripsit *theologiam moral. general.* 1860, *specialem* 1864.

** Fumus, Barth., Italus, O. Pr. († 1545), scripsit summam theologiae moralis, „*Armillam*“ dictam.

G.

- Gallo**, Thom., Italus, S. J. Post plures annos in missionibus apud Indos et infideles peractos scripsit *suppetias missionariorum*, Romae 1872, 4 tom. in parvo 8°.
- ** Garcias**, Nic., Hispanus (saec. 17.), in utroque jure celebris, scripsit *de beneficiis, de dispensationibus*.
- Gardellini**, Aloys., Italus, collector *decretorum authenticorum S. R. C.*, quae ipse ad ann. 1826 perduxit, ipso defuncto, alii deinceps suppleverunt.
- Gassner**, Andr., professor Salisburg., germanice conscripsit plures libros pastorales: *Manuale theologiae pastoralis*, 3 vol. 1868, dein brevius: *theologiam pastorem*, 1881 Salisburgi.
- Gaume**, J. Libro „*Manuel des confesseurs*“ ex compluribus praeclarorum et sanctorum virorum in cura animarum maxime versatorum dictis et scriptis monita pro confessariis collegit. (Editiones gallicae prae translationibus commendandae sunt.)
- Gavanti**, Barth., Italus, O. Barn. († 1638), insignis auctor liturgicus, ejus „*thesaurus sacrorum rituum*“ saepius recusus est.
- Gerlach**, Herm., Germanus, can. Limburg. († 1887), edidit „*Lehrbuch des kath. Kirchenrechts*“, ed. 4. 1885, Paderbornae et Monasterii: in quo praeter brevem expositionem juris vigentis copiose indicantur monographiae, praecipue germanice conscriptae, de singulis quaestionibus, quae occurrunt.
- Gerson**, J., Cancellar. Parisiensis (1363—1429). Opera ejus, quae complectuntur scripta dogmatica, canonica, moralia etc., editione prae aliis integra impressa sunt cura Du Pin 1706, Anvers, 5 vol. in fol.
- Giribaldi**, Silv., Italus, O. Barn. (circa med. saec. 18.), scripsit *universam theologiam moralem*, quae pluries Venetiis prodit.
- Gobat**, Georg., Germanus, S. J. (1600—1679). Innumera ejus opuscula moralia collecta exstant sub titulis: 1) *Theologia experimentalis de septem sacramentis*; 2) *Quinarius tractatum theolog.-juridicorum*; 3) *Alphabetum quadruplex etc.*, quo declaratur universa materia voti, juramenti, blasphemiae et superstitionis. (Quamquam aliquot sententiae defenduntur, quae postea a S. Sede reprobatae sunt, generatim tamen scriptor rem suam omnino solide tractat, et suo tempore ipse undique consulebatur.)
- Goepfert**, Fr. A.. Monographia germanice conscripta *de juramento solidam hujus rei tractationem continet*. Moguntiae 1883.
- †* Gonet**, J. B., Gallus, O. Pr. (1616—1681), acerrimus impugnator probabilismi in „*dissertatione theologica ad tractatum de moralitate etc.*“
- †* Gonzalez**, Thyrsus, Hispanus. Antequam Societati Jesu sese adjunxit, celebris professor theologiae Salmanticae exstitit; electus est praepositus gener. S. J. 1687, mort. 1705. Scripsit opera apologetica de veritate religionis catholicae, de infallibilitate R. Pontificis; circa moralem theologiam scripsit *tractatum theologicum de recto usu opinionum probabilium*, de quo S. Alphonsus sentit, contineri ibi sententias, quae ob nimium rigorem in praxim deduci non possint.
- Goritia**, Fr. A., Italus, O. Cap. († 1784), scripsit *epitomen theologiae canonico-moralis*, opus posthumum, quo 233 tabulis tota materia theologiae moralis exhibetur.

- * Gotti**, Vinc., Italus, O. Pr. (1664—1742), Cardin. et Patriarcha Hierosolym., ex primariis scriptoribus Thomistarum. Cujus scripta apologetica quidem et scholastico-dogmatica sunt, at moralia quoque in iis tractantur.
- Gousset**, Th., Cardin. et Archiep. Rhemensis († 1867), scripsit „*Théologie morale à l'usage des curés et des confesseurs*“, Paris 1845, opus saepius recusum et in alias linguas translatum.
- ** Graffius**, Jac. de, Italus, Abbas Cassin. (circa 1593), scripsit de theologia morali libros in magna aestimatione habitos: *decisiones aureas casuum conscientiae, consilia casuum conscientiae* etc.
- ** Gravina**, Dominic., Italus, O. Pr. († 1643), concionibus et scriptis insignis fuit, maxime in doctrinis controversis contra haereticos.
- ** Gravina**, Jos. M., Italus, S. J. (1702—1780), scripsit *tractatum apologeticum de probabilismo*, Palermo 1757.
- Gregorius Ariminensis**, O. S. Aug. († 1358), *doctor authenticus* dictus, scripsit *commentarios in libros sententiarum et de usuris*.
- ** Gury**, P., Gallus, S. J. († 1866). Inter primos scriptores fuit, qui contulerunt ad restaurandam casuisticam theol. mor. tractandae methodum; ejus libri „*Compendium theol. mor.*“ et „*Casus conscientiae*“ multoties recudebantur.

H.

- Haine**, A. J., D. Lovan., ed. *Theologiae mor. elementa*, 1881—1884.
- Halensis** (Alexander de Hales), O. S. Fr. (1245), cognominatus *doctor irrefragabilis*, etiam *doctor doctorum*, quum fuerit praeceptor S. Bonaventurae, S. Thomae, scripsit jussu Innoc. IV. *commentar. in lib. sent.*
- Haunold**, Christoph., Germanus, S. J. (1610—1687), docuit Friburgi et Ingolstadii. Scripsit complures libros philosophicos et theologicos, inter quos eminent „*quatuor tomi controversiarum de justitia et jure*“.
- Heiner**, Franc., Dr. j. can., Germanus, scripsit germanice *de censuris ecclesiasticis*, nimirum eruditam explicationem Bullae „*Apostolicae Sedis*“ Paderbornae 1884; item *Grundriss des kathol. Eherechtes*, 1889.
- Heiss**, M., Germ., Archiep. Milwaukiensis († 1890), scripsit *Tractatus quinque de Matrimonio*, Monachii 1861.
- †* Henno**, Fr., Belga, O. S. Fr. (initio saec. 18.), composuit *theologiam dogm., moral. et scholasticam*.
- †* Henricus a S. Ignatio**, Belga, O. Carm. († 1720), scripsit *ethicam amoris*, opus damnatum.
- ** Henriquez**, Henricus, Lusitanus, S. J. (1536—1608), magister Franc. Suarez, scripsit *Summ. theol. moralis*.
- ** Herinekx**, Guill., Belga, O. S. Fr. († 1678), Ep. Yprensis, scripsit *universam theol. ad mentem SS. Aug. et Thom.*
- Hergenröther**, Phil., Dr. († 1890), scripsit germanice *compendium juris canonici* (Friburgi Brisg. 1888), quod propter complures tractatus, maxime de sacramentis, ad materiam a nobis tractatam spectat.
- Hilarius**, P. O. Cap., nuper composuit *Compendium theologiae moralis* in 2 tomis, quae anthologia quaedam est ex maxime probatis scriptoribus. Merani 1889.
- Holzmann**, Apoll., Germanus (circa 1700), scripsit in II. II. S. Thomae *de jure et justitia*.
- ** Hurtado**, Gasp., Hispanus, S. J. (1575—1647), scripsit *de Sacramentis et censuris; de fide, spe et caritate; de justitia et jure* etc.
- Hurtado**, Petr. de Mendoza, Hispanus, S. J. (1578—1651), scripsit *de fide, spe, caritate*.